

СПОГАДИ ПРО ГАЛИНУ ВОЛОДИМИРІВНУ ТІЩЕНКО (1936–2025) – ЗАСНОВНИЦЮ КАФЕДРИ ДИЗАЙНУ ТКАНИН ТА ОДЯГУ ХДАДМ

ID ORCID 0000-0001-7023-9373

Ольга ОМЕЛЬЧЕНКО

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Для історичної пам'яті вищого навчального закладу й конкретного його структурного підрозділу важливо зберігати будь-які відомості про історію виникнення та розвитку і про тих людей, які зробили вагомий внесок у його становлення, особливо якщо вони були непересічними особистостями. Час спливає дуже швидко, приходять нові покоління викладачів і студентів, а архівні дані, переважно канцелярські або бюрократичні папери, що зберігаються в навчальному закладі, не можуть повною мірою відобразити подробиці виникнення та функціонування нового напрямку чи спеціальності, а також вплив на ці події окремих митців. Натомість артефакти і реалізовані авторські проекти зберігають, зокрема, у світлинах цей унікальний досвід. Представлений матеріал виник з необхідності збереження в пам'яті сучасників постатей та процесів, пов'язаних з розвитком текстильного і одягового дизайну як освітньої школи в Харківській державній академії дизайну і мистецтв – першої на теренах України. Галина Володимирівна Тіщенко (01.07.1936–12.05.2025) – це саме людина, безпосередньо причетна до створення зазначеної школи. Цей спогад присвячений її світлій пам'яті як засновниці та першої завідувачки кафедри художнього текстилю в ХДАДМ, відомої харківської мисткині монументального і декоративно-ужиткового мистецтва, майстрині художнього гобелену. Авторка статті у живій розповіді доносить до читача сповнені вдячності та захоплення враження від творчої долі й особистості своєї вчительки, а згодом і колежанки Г. В. Тіщенко. Наводить етапи її творчої долі й роботи на кафедрі, мистецькі здобутки однієї з провідних професорів старої мистецької школи ХДАДМ, жінки, яка велику частину свого творчого життя присвятила становленню галузі художнього текстилю та одягу як освітнього напрямку в академії. У спогадах наголошується на спільній творчій і педагогічній роботі й життєвому шляху Г. В. Тіщенко з її чоловіком, професором О. Ф. Проніним (1934–2002), засновником харківської школи художнього вітражу.

Ключові слова: Галина Тіщенко, текстильний дизайн, одяговий дизайн, досвід становлення, історична пам'ять, мистецька школа

*Людина живе вік, а її справа два
(прислів'я)*

Коли я замислилась, скільки років я знаю Галину Володимирівну, то дуже здивувалась: аж 50! У 1975 р. я стала студенткою 1-го курсу кафедри «Інтер'єр та обладнання» Харківського художньо-промислового інституту. Почалося важке, але дуже цікаве навчання. Кожен викладач залишив частинку себе в цьому процесі. Ми осягали ази творчості через особистість кожного учителя, через його вплив на наше виховання, відчуття смаку, дійсності, мистецтва, становлення характеру у спілкуванні на заняттях, переглядах, на виставках та й на об'єктах з їхніми творами. Для мене відкриттями стали

інтер'єри в архітектурному ансамблі ресторану «Старе місто», який незадовго до того з'явився в нашому Харкові. Там проходила навчальна практика після 1-го курсу, і там ми робили зарисовки, копії творів, а головне – знайомилися з творчими роботами наших викладачів. У той період це був зразок синтезу мистецтв і архітектури, єдності художнього образу давнього Харкова і сучасної театралізованої декоративної мови різних видів мистецтв: вітражів, гобеленів, прапорів, керамічних панно і скульптури, левкасів, меблів, світильників, посуду, костюмів тощо. У той час я це не усвідомлювала, розуміння прийшло пізніше, але всіх підкорювала майстерність, професіоналізм, художній смак, гумор. Звісно, нас цікавило, хто це зробив, як цього

навчитися. Ми закохувались і у твори, і у викладачів: Г. В. Тіщенко, О. Ф. Проніна, Ж. Г. Соловійову та Є. Джолоса-Соловійова.

Коли я вперше побачила Галину Володимирівну Тіщенко, то зауважила, що вона дуже схожа на французьку співачку Мірей Матьє, з такими самими рисами обличчя, темним волоссям і зачіскою. Галина Володимирівна викладала проектування, а її чоловік Олександр Федорович Пронін – вітраж. Разом вони виконали в інтер'єрах «Старого міста» вітражі, гобелени та прапори. Важко було уявити, що така мініатюрна, струнка жінка займається такими «чоловічими» справами.

Другим приголомшливим об'єктом у 1975 р. було відкриття першої лінії метро. Я з гордістю своїм друзям говорила, що вітражі на станції «Прспект Гагаріна» зроблені нашими викладачами і я навчаюся у них.

Після 3-го курсу влітку була практика в столиці Молдови, у місті Кишинів, під керівництвом Г. В. Тіщенко. Там нам вдалося потрапити до монастиря у скелях, до міста Одеси, до численних виставок і музеїв. Галина Володимирівна намагалася зробити практику насиченою і цікавою. У такій обстановці студенти й викладачі зближуються, стають більш відвертими у спілкуванні. На старших курсах Г. В. Тіщенко вела проєкт за темою «Виставка», а О. Ф. Пронін навчав вітражу. Мені було дуже цікаво в них навчатися, хоча не все виходило, треба було багато працювати, щоб отримати похвалу.

Мені пощастило взяти участь у цікавій колективній роботі – реальному проєкті «Молодіжного парку» по вул. Пушкінській (з 2024 р. її перейменували на вулицю Григорія Сковороди) на місці знесеного старого цвинтаря. За короткий час групі студентів треба було виконати генеральний план та ландшафтний дизайн окремих територій. Керували роботою художники Г. В. Тіщенко, О. Ф. Пронін, архітектори В. Ф. Барановський та Ю. І. Тютюнник. Два тижні ми працювали з ранку до вечора без зайвих дисциплін під ретельним контролем деканату та кафедри. Досвід проєктної роботи в колективі дав свої плюси: від загальної організації керівниками, концепції, постановки завдань, загальної графічної стилізації до цілісної візуалізації перспектив. Саме в цей період у мене прокинулось бажання малювати шаржі на всіх учасників проєкту. За пропозицією Г. В. Тіщенко наприкінці роботи ми встигли випустити студентську стінгазету зі світлинами проєктів і моїми шаржами. Як студентка я з вдячністю і великою повагою ставилась до Галини Володимирівни і всіх викладачів.

Після закінчення інституту мене залишили асистенткою на кафедрі «Інтер'єр та обладнання». Я дуже сумнівалася і, відверто кажучи, боялася, чи вийде у мене. І тут знову відчула підтримку з боку Г. В. Тіщенко, О. Ф. Проніна та інших педагогів. Тепер ми стали колегами, виникла потреба навчатися бути викладачем. Я дуже вдячна всьому колективу кафедри за теплі, дружні стосунки, делікатні поради, підтримку.

Так сталося, що мені вдалося поступити і навчатися в очній аспірантурі МВХПУ (колишнє Строганівське училище) з 1985 по 1988 р., а захистити дисертацію я змогла тільки у 1992 р. Темою мого дослідження стало художнє скло в інтер'єрах метро, яке запало в душу ще зі студентських часів, завдяки творчості подружжя Г. В. Тіщенко і О. Ф. Проніна. Мені пощастило відвідати майже всі міста Радянського Союзу (крім Ташкента), де були побудовані метрополітени, та ознайомитися з їхньою історією, сфотографувати інтер'єри станцій і твори мистецтва зі скла. У ті часи відчувався підйом і стрімкі зміни у монументальному та декоративно-прикладному мистецтві в різних матеріалах, цікаві зв'язки з архітектурою.

У 1980–1990-ті рр. на кафедрі «Інтер'єр та обладнання» все більше з'являлося проєктів з використанням текстильних виробів і гобеленів зокрема. Ми відчували загальне велике будівництво, розвиток промисловості, оновлення культури у місті Харкові. Галина Володимирівна згуртувала студентів, бажаючих опанувати техніки сучасного гобелену, тим більш що вона пройшла стажування у Празькій вищій художньо-промисловій школі у відомих монументалістів з гобелену та чеського скла. Студенти, яких надихнула Галина Володимирівна та яким передала технологію гобелену, в подальшому стали відомими в цьому виді мистецтва. Серед них І. Акімова, О. Бабенко, Т. Лой, А. Сміркіна, Т. Ткаченко, О. Хоменко та інші, які сьогодні продовжують передавати свої знання новому поколінню.

Головною подією на кафедрі «ІО» 1993 р. стало утворення секції «Проектування художньо-декоративних тканин» (ПХДТ), а організаторкою та керівником стала Г. В. Тіщенко [1]. Якщо замислитись, це не просто дата, це початок народження нової спеціалізації, початок нового шляху для вишу, це віра у здійснення мрії, яка потребує згуртування нового колективу фахівців-однодумців, розробки програм, методики та документації, утворення технологічної бази... Зрозуміло, що все буде поступово, треба мати натхнення та сміливість, вірити у свої сили, мати терпіння. Звідки брати сили? Мабуть, не даремно Всевишній поєднав О. Проніна і Г. Тіщенко в єдине ціле, в сім'ю. Вони надихали і підтримували одне одного.

Олександр Федорович у житті дотримувався принципу: «Зроби більше, ніж ти є!». Невипадково ще у 1983 р. О. Ф. Пронін очолив створену ним кафедру монументального живопису, якою й керував 19 років. Для обох це була велика напружена викладацька праця! У книжці про творчу співдружність Галина Володимирівна акцентувала саме на особливості творчих робіт, виконаних для Харкова та інших міст, робіт, які потребували надлюдських зусиль у постійній боротьбі [2, с. 53–55]. Саме в цей період закінчилося розроблення вітражів для станції «Раднаркомівська», але керівництво метро змінило назву станції, і робота почалася заново:

збір матеріалу, концепція, композиційні пошуки, виготовлення картонів у натуральний розмір, різка, розпис, обпалення скла, збірка і установка. У колективах Худпрому про це ніхто не знав. І тільки тоді, коли об'єкт був готовий і місто приймало його, надходили здивування, вітання, захоплення! Так повелося з часів роботи над своїми дипломами, і далі щоразу на певному об'єкті подружжя були творчими першопроходцями. Зараз, повертаючись подумки у минулі роки, дивуєшся, як це їм вдавалося. Син Василь згадував, що дуже часто він зі старшою сестрою вранці прокидалися, а батьків удома вже не було, залишалася записка: що треба зробити, а ввечері лягали спати – батьків ще не було. Незважаючи на відсутність жорсткого контролю, діти з розумінням, повагою і любов'ю ставилися до батьків і наслідували ті ж риси характеру щодо відповідальності до навчання та праці.

У 1999 р. відбувся перший набір на спеціалізацію «Художнє моделювання одягу». Цю секцію очолила кандидат мистецтвознавства, доцент С. І. Нікуленко. Одночасно до роботи була залучена заслужений художник України, головний художник ХНАТОБу Н. Ф. Швець. У лютому 2000 р. дві спеціалізації було об'єднано у кафедру «Художнє моделювання тканин та одягу» (ХМТО), а доцент С. І. Нікуленко стала її першою завідувачкою. Нова сторінка в підготовці фахівців з дизайну одягу була нелегкою, але Світлані Іванівні вдалося подолати об'єктивні труднощі й досягти певного професійного рівня.

Мені у 2002 р. запропонували завідування кафедрою ХМТО, і моя робота продовжилася у колективі, який поповнявся новими фахівцями з дизайну одягу: І. І. Єременко, С. М. Багрій, В. В. Ходек, А. О. Чорненко, М. В. Кісіль, О. М. Лагода. На мій погляд, згуртувалися однодумці, посилилася творча і наукова робота, цікавими були результати студентських робіт на виставках і конкурсах. До роботи на кафедрі залучалися наші випускники, які продовжили традиції нашої харківської школи.

У 2002 р. після важкої хвороби пішов з життя О. Ф. Пронін, і Г. В. Тіщенко залишилася без коханої людини. Але продовжувала вшановувати пам'ять Олександра Федоровича підготовкою виставок його робіт, ескізів, рисунків, а згодом збрала матеріал для книжки про їхню співпрацю. Останнім об'єктом, у якому подружжя виготовляло вітражі, був Кафедральний католицький собор Успіння Пресвятої Діви Марії в Харкові, де ними були виконані вітражі та частина розпису біля входу, залишилося незавершеним одне вікно. Син Василь пообіцяв батьку роботу закінчити; тільки у 2004 р. Галина Володимирівна змогла допрацювати картон після роботи в академії, а син-хірург після роботи в лікарні швидкої і невідкладної допомоги вирізав, обпікав та збирав композицію, а тоді встановив вікно.

У грудні 2008 р. Галина Володимирівна очолила кафедру, оскільки за вимогами Міністерства освіти і науки цю посаду мав займати професор.

На той час їй було 72 роки. Для підтримки та допомоги призначили керівників спеціалізацій: на ХМТ – О. М. Омельченко, на ХМО – І. І. Єременко. Усю рутинну роботу з документацією кафедри ми взяли на себе.

У свій день народження 1 липня 2008 р. Галина Володимирівна запросила кафедру ХМТО відвідати католицький храм, де на нас чекав сюрприз. Як же ми були приємно здивовані і приголомшені, коли побачили розпис стелі «Славні таємниці Святого Розарію», виконані майстринею власноруч у 2002–2007 рр. (помічником був Іван Михайлович Ікол)! Тобто вона почала роботу у віці 66 років і закінчила у 71 рік! Це неймовірно! Це подвиг любові!

У 2012 р. вийшла книжка-спогади про творчий шлях подружжя, присвячена пам'яті О. Ф. Проніна [2]. Тільки тоді ми дізналися, яка насичена творча боротьба була за плечима цих скромних педагогів і як усе їхнє життя було присвячене вихованню нового покоління художників. Галина Володимирівна закінчила працювати в академії у 2015 р., але спілкування продовжувалося у телефонному режимі. Вона завжди цікавилася справами на кафедрі й була дуже радою і гостинною, коли її відвідували колеги та випускники.

Галина Володимирівна Тіщенко і Олександр Федорович Пронін – щасливі люди! Усе життя прожили у любові, виховали двох талановитих дітей, мали чотирьох онуків та п'ятьох правнуків, усе життя займалися улюбленою педагогічною та творчою працею, створили школу художнього вітражу на Слобожанщині, підготували багатьох фахівців з монументального мистецтва та дизайну текстилю, залишили добру і світлу пам'ять у своїх творах, які прикрашають Харків та інші міста, назавжди залишилися в серцях учнів, які продовжують творчу і педагогічну справу в багатьох куточках Землі. ♦

Іл. 1. Г. В. Тіщенко за роботою над гобеленом. 2009 [2]

Іл. 2. Г. В. Тіщенко за роботою над вітражами. 1990-ті. [2]

Іл. 3. О. Ф. Пронін і Г. В. Тіщенко у вітражній майстерні ХДАДМ. 1996. Фото Є. Котляра

Іл. 4. Г. В. Тіщенко. Гобелени для інтер'єру ресторану «Старе місто» у Харкові. 1973

Іл. 5. Г. В. Тіщенко. Гобелен «Харків» для інтер'єру ресторану «Старе місто». 1973

Іл. 6. Г. В. Тіщенко. *Дерево життя*. Центральна частина триптиха «Едем». 2009. Ручне килимарство. 90 × 70 см

Іл. 7. Кафедра ХМТО на фоні адміністративного корпусу ХДАДМ. 2011. Присутні (зліва направо): М. П. Чумаченко, Т. В. Малік, Г. В. Тіщенко (зав. кафедри ХМТО), О. В. Мірошніченко, І. І. Єременко, Т. І. Єльцова, О. М. Лагода, М. В. Кісіль, О. М. Омельченко, Я. О. Верховодова [1]

Іл. 8. Кафедра ХМТО. 2009. Присутні (зліва направо) у першому ряду: О. А. Вірченко, В. В. Бондаренко (декан факультету «Інтер'єр та обладнання»), Т. В. Малік, О. М. Омельченко; у другому та третьому: Н. М. Позднякова, Я. О. Верховодова, М. П. Чумаченко, В. О. Пасічник, Т. І. Єльцова, Г. В. Тіщенко (зав. кафедри ХМТО), М. В. Кісіль, І. І. Єременко [1]

Іл. 9. Перегляди на кафедрі ХМТО. 2008. Присутні (зліва направо): О. М. Омельченко (зав. кафедрою), Г. В. Тищенко, О. А. Вірченко, А. М. Гасем [1]

Іл. 10. Перегляди на кафедрі ХМТО. 2009. Присутні (зліва направо): О. В. Мірошніченко, Т. В. Малік, Г. В. Тищенко (зав. кафедрою), М. П. Чумаченко, В. О. Пасічник, І. І. Єременко [1]

Іл. 11. Робота в матеріалі під кер. проф. Г. В. Тищенко. 2009 [1]

Іл. 12. Г. В. Тищенко, С. О. Котляр і О. А. Вірченко. Зустріч на кафедрі ХМТО. Березень, 2015

ЛІТЕРАТУРА:

1. Омельченко О. М. Спогади про створення кафедри Дизайну тканин та одягу Харківської державної академії дизайну і мистецтв. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2022. № 2. С. 282–297. DOI : 10.33625/visnik2022.02.282
2. А. Пронин, Г. Тищенко: творческое содружество. Заметки о творчестве, воспоминания коллег и друзей : [альбом / под ред. Г. В. Тищенко]. Харьков : ХГАДИ, 2012. 144 с. : іл.

REFERENCES:

1. Omelchenko, O. M. (2022). Spohady pro stvorennia kafedry Dyzaynu tkanyn ta odiahu Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzaynu i mystetstv [Memories of the creation of the Department of Fabric and Clothing Design at the Kharkiv State Academy of Design and Arts]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 2, 282–297. <https://doi.org/10.33625/visnik2022.02.282> [In Ukrainian].
2. Pronin, A., & Tyshchenko, H. V. (Eds.). (2012). *A. Pronin, H. Tyshchenko: tvorcheskoe sodruzhestvo. Zаметки o tvorchestve, vospominaniia kolleg i druzei* [A. Pronin, H. Tyshchenko: Creative partnership. Notes on creativity, recollections of colleagues and friends]. Kharkiv: Kharkiv State Academy of Design and Arts (KHGADI). [In Russian].

DOI 10.61993/2786-7285.2025.01.17

Olga OMELCHENKO**MEMORIES OF HALYNA TISHCHENKO, FOUNDER OF THE DEPARTMENT OF FABRIC AND CLOTHING DESIGN AT THE KHARKIV STATE ACADEMY OF DESIGN AND ARTS**

For the historical memory of any higher educational institution and its specific structural unit, it is vital to preserve not only official archival records about the history of its emergence and development but also recollections of the people who shaped its development, especially if they were outstanding personalities. Formal documents, often dry and bureaucratic in tone, cannot fully convey the atmosphere of the early years, the spirit of innovation, or the personalities who stood at the origins of a new discipline. By contrast, artefacts, artistic projects, and especially personal memories allow us to glimpse the living history behind institutional foundations.

The presented material arose from the need to preserve for the future generations the memory of those who established textile and clothing design as a distinct educational school at the Kharkiv State Academy of Design and Arts (KSADA) – the first of its kind in Ukraine. At the centre of this history stands Halyna Tishchenko (July 1, 1936 – May 12, 2025), founder and first head of the Department of Artistic Textiles at KSADA. A well-known Kharkiv artist of monumental and decorative-applied art, a master of tapestry, and an inspiring teacher, she dedicated her life to nurturing this field. The author of the article conveys her impressions, full of gratitude and admiration, of the creative fate and personality of her teacher, and later her colleague, H. Tishchenko, her artistic achievements of one of the leading professors of the old art school of KSADA, who devoted a large part of her creative life to the formation of the field of artistic textiles and clothing as an educational direction at the Academy. Special attention is given to her partnership with her husband, Professor O. Pronin (1934–2002), founder of the Kharkiv school of artistic stained glass, with whom she shared both a creative and life journey.

KEYWORDS: Halyna Tishchenko, textile design, clothing design, experience of formation, historical memory, art school

Стаття надійшла до редакції: 28.05.2025

Прийнята до публікації: 12.06.2025

Дата публікації: 30.06.2025

© Омельченко О., 2025

Ця робота ліцензується відповідно до
Creative Commons Attribution 4.0 International License
